

L a n d b r u k e t s

Utredningskontor

Samsvar eller gap?

Kartlegging av landbruksnæringens
behov og kompetanse hos kandidater
fra NLH og NVH

Aase Lømo

NOTAT 2 – 2004

Forord

Foreliggende notat er resultat av et prosjekt initiert og finansiert av Norsk Landbruks-samvirke. Bakgrunnen for prosjektet er landbruksnæringens behov for å få en oversikt over hvorvidt landbruksorganisasjonene opplever et gap mellom hva kandidater fra henholdsvis Norges landbrukshøgskole og Norges veterinærhøgskole får med seg av kompetanse, og hva næringen selv har behov for.

Notatet er basert på samtaler med nøkkelpersoner i de fleste eierorganisasjonene i Norsk Landbrukssamvirke. Personalsjefer og andre som ansetter og arbeider nært med relativt nyutdannede kandidater fra Norges landbrukshøgskole og Norges veterinærhøgskole er blitt kontaktet for å få fram deres synspunkter.

Takk til dem rundt omkring i organisasjonene som har tatt seg tid til møter og telefonsamtaler i en travel hverdag.

Oslo, november 2004

Bjørn Strøm
Utredningssjef

Innhold

1	INNLEDNING.....	1
2	SAMFUNNSENDRINGER OG NYE RAMMEBETINGELSER.....	3
3	REKRUTTERING AV KANDIDATER.....	5
4	BRA FAGKUNNSKAP, MEN MANGLER PRAKSIS.....	9
5	MANGLER FORSTÅELSE FOR MARKEDET	15
6	FOR LITE STATISTIKK-KUNNSKAPER.....	17
7	UTFORDRINGER TIL HØYSKOLENE.....	19
8	OPPSUMMERING	23
	REFERANSER OG LISTE OVER INFORMANTER	25

---

1 Innledning

Bakgrunnen for dette prosjektet er behovet for å framskaffe en oversikt over hvordan næringen selv oppfatter et eventuelt sprik mellom hva utdanningen på henholdsvis Norges landbrukshøgskole (NLH) og Norges veterinærhøgskole (NVH) gir av kompetanse på den ene siden, og hva organisasjonene har behov for på den andre siden. Det erkjennes at det er for lite kunnskap om hvorvidt næringens behov blir ivaretatt gjennom høyskoleutdanningene. Det er dermed ikke dokumentasjon på den generelle kompetansen som etterspørres, men hvorvidt kandidatene gjennom sin utdanning har ervervet seg kompetanse innenfor områder der næringen har behov.

Problemstilling

Spørsmålet i dette prosjektet er hvorvidt det foreligger et gap mellom dagens kandidater og ”den ideelle” kandidat sett fra næringens side. Videre er spørsmålet hva dette gapet består i og hvor stort det er.

Dette er i all hovedsak en kartlegging av næringens behov basert på deres erfaringer. Følgende spørsmål har vært utgangspunkt for samtalene med representanter for organisasjonene:

1. Har dagens kandidater fra NLH og NVH den ønskede kunnskap/kompetanse for å tilfredsstille det behovet dere har i dag?
2. Har dagens kandidater fra NLH og NVH den ønskede kunnskap/kompetanse for å tilfredsstille det behovet dere ser i framtida (10 – 15 år)?
3. Hva består eventuelt et kunnskaps/kompetansespråk i, og hvordan kan dette eventuelt tettes? (Endringer i grunnutdanning, spesialisering, etter-/videreutdanning)

Organisasjoner som har blitt kontaktet

Formålet har vært å ha samtaler med personalledelse og/eller den faglige ledelsen ute i bedriftene som ansetter og samarbeider med nyutdannede fra NLH og NVH. Foruten de fleste medlemsorganisasjonene i Norsk Landbrukssamvirke, har vi kontaktet Norges Bondelag og Landbrukets forsøksringer. Noen av organisasjonene opererer relativt likt mens andre er svært ulike i forhold til faglig fokus. Dette betyr at behov for kompetanse og et evt kompetansespråk blir vurdert på et bredt grunnlag fra næringens side. Til sammen har vi kontaktet ni organisasjoner:

Felleskjøpet Øst Vest,
Landkreditt,
Norsk Kjøtt,

GENO,
Norges Bondelag,
Norsvin,

Landbrukets forsøksringer,
Norges Skogeierforbund,
TINE

2 Samfunnsendringer og nye rammebetingelser

Kravet til effektivitet, økende konkurranse og markedstilpasning oppleves i stadig sterkere grad i mange sektorer i samfunnet. Innenfor landbruket oppleves dette både i primærproduksjonen og i næringsmiddelsindustrien. I tillegg er landbruket generelt utsatt for strammere rammer og en tøffere hverdag. Det stilles både større og andre krav til de ulike virksomhetene.

Andre interesser; ”landbruk” tones ned

Det som oppleves som en stadig tøffere kamp om økonomisk støtte til, og oppmerksomhet rundt betydningen av landbruket, gjenspeiles også i interessen rundt landbruksfagene. Begrepet ”landbruk” tones ned på NLH med tilsvarende økning i bruk av begreper som miljø, ressurs og naturforvaltning. Det foreligger blant annet forslag til nytt navn i forbindelse med arbeidet om å bli universitet: Det norske bio-vitenskapelige universitet. Det skyldes sannsynligvis både reelle endringer i studieopplegg med nye fagretninger, og delvis hvordan man vil profilere seg utad og spesielt over for potensielle studenter. Ett eksempel er hjemmesidene til det tradisjonelle husdyrfaget på NLH. For det første viser navneskiftet fra *Institutt for husdyrfag* til *Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap*, at fokuset på faget er utvidet ved at akvakultur og husdyr tilhører samme institutt. Samtidig er begrepet vitenskap lagt inn i navnet. Det kan synes logisk fordi dette er fag ved en vitenskapelig institusjon. På den andre siden kan dette være uttrykk for at faget fjerner seg mer fra den praktiske tilnærmingen til fordel for mer teori.

Det mest interessante med hjemmesiden er imidlertid hvordan instituttet velger å presentere seg, bilde av en hest og oppslag om hhv akvaseminar, kennel for ansattes og studenters hunder. Det er ikke noe ved hovedsiden som forteller at dette er stedet for studier av produksjonsdyr som storfe og svin. Dette er bare ett eksempel fra en tilfeldig hjemmeside, men som sannsynligvis illustrerer endringer i høyskolesystemet. Det er i sin tur endringer som reflekterer samfunnet på den ene siden og rammene høyskolene lever innenfor på den andre siden.

Når studentantallet gir grunnlag for statlige bevilgninger, må man dreie fokus etter hva som sikrer en tilstrekkelig rekruttering. Men dette vil sannsynligvis også få konsekvenser for hva slags motivasjon kandidatene har, som kommer ut i næringen.

Det er en generell trend at biologi og kjemi er mer interessant for studenter enn matematikk og fysikk. Kandidatene kan ha kommet gjennom en del tekniske kurs, men det hjelper ikke dersom interessen heller går mot biologi og miljø og ikke produksjon og for eksempel meieri.

Hanne Refsholt, konserndirektør, TINE

Ved Norges Veterinærhøgskole har hjemmesidene en annen karakter enn ved NLH, noe som har sammenheng med at institusjonen tilbyr en profesjonsutdanning. Imidlertid er vi kjent med at rekrutteringen er endret og med den har også interessene endret seg. På samme måte som for NLH er det ikke lenger studenter med bakgrunn i landbruket som dominerer

søkermassen. Ved NVH har det gitt seg uttrykk i en overvekt av jenter først og fremst med interesse for hest. Videre er det langt større interesse for hund og andre selskapsdyr enn for produksjonsdyr.

I 2001 kom det såkalte "Carlsson-utvalget" med en evalueringsrapport (KUF/LD 2001), basert på et mandat om å se på hvordan forskning og høyere utdanning på landbruksområdet fanget opp sektor- og forskningspolitiske målsettinger. Med andre ord dreier denne rapporten seg lite om hvordan næringen selv ser på landbruksutdanningen.

Et annet arbeid som kan være mer direkte relevant for næringen, er imidlertid arbeidet med å etablere "et nordisk forsknings- og utdannelsesrom for jord- og skogbruk" i regi av Nordisk Ministerråd (2002). Bakgrunnen for dette samarbeidet er at man i de andre nordiske landene opplever den samme utviklingen som Norge, med mindre bevilgninger til anvendt landbrukforskning og redusert studentinteresse. I dette forumet fokuserer man på omstillingen i høyskolesektoren og i landbruksnæringen og tanken er at man gjennom et samarbeid lettere kan styrke utdannings situasjonen inne landbruket og stå sterkere i kampen om FoU-midler. Dette kan være positivt for næringen dersom det gjør det mulig for studentene å kombinere fag fra ulike nordiske institusjoner avhengig av hvor den beste kompetansen innen de ulike fagene finnes.

Spørsmålet i denne sammenhengen er hvorvidt endringene på de norske høyskolene samtidig ivaretar kompetansebehovet i landbruket i dag og ikke minst om 10-15 år.

I presentasjonen av organisasjonenes synspunkter, er de ulike organisasjonene presentert felles på noen områder og i oppdelte kategorier på andre områder, avhengig av type virksomhet. For å få et overordnet inntrykk er dermed ikke de enkelte organisasjonene systematisk presentert hver for seg. Imidlertid refereres det til de ulike organisasjonene og noen sitater er tatt med for å illustrere de enkelte organisasjonenes synspunkter.

3 Rekruttering av kandidater

Formålet her er å få fram synspunkter på hvilken kompetanse som vurderes som viktig sett fra næringens behov. Imidlertid er det relevant å sette dette inn i sammenheng med det samlede arbeidsliv som kandidatene rekrutteres til. Hvor går kandidatene? Hvor stor andel av kandidatene får jobb i landbruksorganisasjonene? Det foreligger imidlertid ingen spesifikk statistikk for disse to høyskolene. Vi kan derfor bare indirekte få et inntrykk av rekrutteringen til landbruksorganisasjonene.

NVH - kandidater

I følge Veterinærforeningen er 90 prosent av veterinærene organisert i foreningen (NVF). Det er satt i gang et samarbeid mellom foreningen og NVH nettopp for å kartlegge sektor og arbeidssted etter endt veterinærutdanning. Dette arbeidet er i startfasen. Inntrykket er imidlertid at relativt få går til selve landbruksorganisasjonene, men at disse (Bondelaget, GENO, Norsvin) indirekte har mye kontakt med privatpraktiserende veterinærer gjennom sine medlemmer. Gjennom kontakten med bøndene ute i distriktene blir derfor den generelle veterinærkompetansen viktig for organisasjonene.

NLH - kandidater

NaFo (Naturviterforbundet) organiserer de fleste Ås-kandidater og enkelte andre naturvitere med ”grønn profil”. I følge NaFo er de fleste medlemmene NLH - kandidater. Det foreligger ingen detaljert statistikk, men medlemmene fordeler seg som følger: Om lag 1100 - 1200 er ansatt i privat sektor, 1000 i kommunal og 1400 - 1500 i statlig sektor. Det vil si at 1/3 av medlemmene er i privat sektor, som ifølge NaFo først og fremst betyr selve næringen; Samvirkeorganisasjonene, Forsøksringene, og Bondelaget. Dette er en oversikt for omfanget av kandidater med bakgrunn fra Ås, men sier ikke noe om fordelingen blant de nyutdannede.

Når fokus og interesser hos kandidatene har endret seg, reflekteres det også i *hvor* man ønsker arbeid. På den andre siden har strukturendringene innen landbruket generelt og innen landbruksbedriftene spesielt (f.eks meierinedleggelsene i TINE), redusert noe av etterspørselen av kandidater med de tradisjonelle produksjonsfagene. Foreløpig er det ingen som opplever et rekrutteringsproblem. Men det er enkelte tendenser til at nyansatte i organisasjonene har havnet der mer på tross av enn på grunn av sine opprinnelige interesser (miljø/bio-fokus hos NLH-kandidater og hestefokus hos NVH-kandidater).

I følge Ane Wigors i NaFo, oppfordrer de sine medlemmer til å tenke utradisjonelt, og forbundet stiller seg positive til endringene som foregår på Ås. En del av deres medlemmer er studenter. NaFo er opptatt av at studenter på vei ut i arbeidslivet, må tenke at kompetansen er mye bredere enn å skulle begrense seg til å satse på de tradisjonelle ”kandidat-jobbene”. I følge NaFo kan utdanningen omsettes i andre sammenhenger enn innen de tradisjonelle

landbruksmiljøene (skogsjef, fylkeslagene i Bondelaget osv). De holder ulike kurs og har et generelt fokus på å bevisstgjøre og tenke nytt vedrørende arbeidsmarkedet.

NIFUs kandidatundersøkelser

NIFU (Norsk institutt for studier av forskning og utdanning) har årlige kandidatundersøkelser. Den er for grovt inndelt for å kunne se kandidater fra NLH og NVH som egen gruppe i de ulike analysene. Imidlertid har undersøkelsene tabeller over antall kandidater som er uteksaminert innen ulike fag, blant annet innenfor primærnæringsfagene. Vi kan anta at dette i all hovedsak er kandidater fra NLH.

Tabell 3.1: Antall uteksaminerte kandidater med høyere grad innenfor primærnæringsfag. 1993 – 2003.

	1993	1995	1997	1999	2001	2003
Fiske og havbruk	16	14	12	12	15	22
Jordbruk	45	12	16	19	21	6
Gartneri og hagebruk	13	14	14	17	14	6
Skogbruk	26	22	26	39	22	12
Andre primærn.fag	52	48	61	63	35	29
Primærnæringsfag	152	110	129	150	107	75

Kilde: Tabell 1, Kandidatundersøkelsen 2003.

Norsk institutt for studier av forskning og utdanning (www.nifu.no)

Samlet sett kan vi se at antall uteksaminerte kandidater innenfor primærnæringsfagene er halvert på ett tiår. Til sammen utgjorde denne gruppen bare 75 kandidater i 2003. Dette gir imidlertid ikke et fullstendig bilde av uteksaminerte kandidater fra NLH. Visse fag fra Ås kommer innunder siv.ing. og cand.scient. (biologi) – kategoriene. Vi ser imidlertid at antallet kandidater med spesifikk primærfaglig bakgrunn har gått mye ned og sammenfaller med det vi kjenner til om redusert tilstrømming til de tradisjonelle produksjonsfagene ved NLH.

Variabelt datagrunnlag

Det er et varierende antall kandidater for organisasjonene å uttale seg på grunnlag av. Noen ansetter flere kandidater årlig, andre har ikke ansatt noen de seneste 2-3 år. Videre er det variabelt hvor mange kandidater man har totalt i ”stallen”. Ved siden av oversikten i tabellen over, har vi fått noen anslag om antall nyutdannede kandidater som organisasjonene har tilsatt de seneste årene. For de fleste dreier det seg om relativt få nyutdannede de siste par år, mens antallet ansatte til sammen med bakgrunn fra NLH/NVH er relativt høyt i de enkelte organisasjonene.

Landkreditt: Til sammen 8 av 18 økonomer har landbruksøkonomi fra NLH.

TINE: Samlet sett er det om lag 90 ansatte innenfor de tre FoU- avdelingene, derav minimum 60 med NLH/NVH-bakgrunn. Videre er det til sammen 400 personer som er underlagt TINEs produsentrådgivning. Det er NLH-kandidater eller

kandidater fra Høgskolen i Nord-Trøndelag (HiNT). Samlet sett har det de senere årene blitt ansatt 6-8 kandidater årlig i TINE.

- GENO:* Til sammen er det ansatt 25 personer med NVH/NLH - bakgrunn hvorav 10 har doktorgrad. Det har i den senere tid vært få nyansettelser, og når det ansettes NVH/NLH – kandidater, er dette personer med doktorgrad og/eller solid praksis. Gjennom *GENO*s inseminasjonsordning (foruten egne ansatte teknikere har *GENO* avtaler med veterinærer ute i distriktene), har man imidlertid kontakt med, og er avhengig av, kompetansen hos 200-250 veterinærer på landsbasis.
- Norsvin:* Det foregår en stor FoU – satsing gjennom datterselskaper som forsker på avl og fruktbarhet (også delvis eid av *GENO*), til sammen er det 5 med doktorgrad og ytterligere 6 kandidater som arbeider med doktorgrad. Inkludert disse er det ansatt til sammen 29 NLH/NVH – kandidater, derav om lag $\frac{3}{4}$ veterinærer. Ellers har *Norsvin* indirekte kontakt med privatpraktiserende veterinærer i distriktene gjennom bøndernes bruk av veterinærtjenester.
- Norges Skogeierforbund:* Tre forstkandidater er ansatt på sentralt nivå i senere tid. Ellers er det ute i skogeierforeningene at NLH-kandidater ansettes. Det har vært lite ansettelser de seneste årene pga dårlige tider. Imidlertid er Norges Skogeierforbund samlet sett i berøring med en stor gruppe NLH - kandidater gjennom skogeierforeningenes samarbeid og kontakt med offentlig forvaltning på kommune – og fylkes nivå.
- Norsk Kjøtt:* Til sammen er det om lag 40 ansatte med NVH- og NLH- bakgrunn i konsernet. Om lag 25 av disse har bakgrunn fra næringsmiddel-fag. Ansetter 2-3 nye kandidater i året.
- Felleskjøpet Øst Vest:* Til sammen har FKØV om lag 30 ansatte med NLH bakgrunn.
- Landbrukets Forsøksringer (LFR):* Til sammen 88 ringer med ringledere som er NLH-kandidater. I tillegg ansettes det også flere med NLH - bakgrunn i ringene. Til sammen er det ansatt 114 i LFR med bakgrunn fra NLH. I løpet av de seneste årene har de enkelte ringene hatt fra ingen til 2-3 nyansettelser. (I følge sekretariatet til LFR er de 7 ringene som har svart på henvendelsen fra LU (via sekretariatet), representative for det inntrykket som sekretariatet har vedrørende ansettelser og svakheter/styrker med NLH - kompetansen.)
- Norges Bondelag:* Til sammen har organisasjonen sentralt og i fylkeslagene ca 110 – 115 ansatte med NLH bakgrunn. I tillegg har Norges Bondelag samarbeid med NLH og NVH kandidater gjennom forvaltningen på kommunalt, fylkes-

kommunalt og nasjonalt nivå. Videre har Norges Bondelag indirekte berøring med rådgivningstjenester som foregår overfor bøndene og lærerkreftene på landbruksskolene.

Antall nyansettelser er lavt når vi ser på de enkelte organisasjonene. Likevel har informantene relativt klare oppfatninger om samsvar og gap mellom kompetansen hos nyere NLH/NVH – kandidater og hva næringen trenger. Foruten egne ansettelser er dette basert på de endrete /nye krav til kompetanse som oppleves i egen virksomhet og det innrykket man får av kandidatene gjennom indirekte kontakt utenfor organisasjonen.

4 Bra fagkunnskap, men mangler praksis

De ulike landbruksorganisasjonene driver til dels svært ulike virksomheter; fra bank og finans til industriproduksjon og videre til forskningsaktiviteter. Dette reflekteres også i at organisasjonene rekrutterer studenter med tilsvarende ulik bakgrunn fra de to *høyskolene*.

Uansett fagretning er informantenes inntrykk at kandidatene får med seg en god faglig ballast i basisfagene. Det rent landbruksfaglige blir bra dekket på de ulike linjene, med solid teoretisk tyngde. Imidlertid finner vi en meget klar oppfatning i samtlige organisasjoner, med unntak av Landkreditt, at nyutdannede kandidater *mangler praktisk erfaring* og kunnskap.

Kravet til praksis for studentene falt bort for noen år tilbake blant annet fordi det ble vanskelig å praktisere et system som sikret relevant praksis. I følge informantene ble den nye ordningen møtt med bekymring i organisasjonene. Det er imidlertid også andre forhold som forklarer den generelle mangel på praktisk kompetanse.

For det første rekrutteres ikke lenger majoriteten av studentene fra landbruket. Stadig færre kommer selv fra gård og en større andel er urbane studenter som ikke kjenner landbruket generelt og enda mindre vanlig gårdsdrift. For det andre er det færre blant dem med landbruksbakgrunn som har erfaring med et allsidig landbruk. For det tredje er det slik at studenter med bakgrunn fra gård på langt nær har den samme arbeidserfaring hjemmefra som tidligere, men derimot fra jobb på den lokale bensinstasjonen eller andre servicesteder.

Det største problemet ser imidlertid ut til å reflektere den generelle trenden som skyldes strukturendringer i samfunnet; at stadig færre har praktisk erfaring og generell kunnskap om landbruket. Både manglende kunnskap om det å drive en gård og et generelt innblikk i næringen og dens organisasjoner, blir trukket fram av representanter fra flere organisasjoner. Samtidig som kandidatene i mindre grad enn før kjenner bondens hverdag, blir det påpekt at *behovet for å snakke bondens språk og ha en god kommunikasjon om mulig er enda større i dag*. Dette skyldes endrete behov der både veterinærer og sivilagronomer/-landbruksøkonomer i stadig større grad får rollen som *rådgiver* overfor bøndene. Kjennskap til hva bondens hverdag består i og hvilke avveininger bonden må gjøre, er like viktig og om mulig enda viktigere i dag enn tidligere.

En del av denne kunnskapen lå i større grad innbakt i studentenes allmenne forståelse for noen år tilbake. Organisasjonene påpeker derfor betydningen av praksis og generell kunnskap om landbruket som et viktig ledd i utdanningen.

TINE får den kompetansen de etterspør, men legger selv inn praksis hos nyutdannede

Da krav til praksis falt bort ved NLH, tilpasset TINE seg dette ved å vektlegge praksis ved nyansettelser. Kandidatene har en god basis som TINE bygger på ved ulike opplegg for praksis, blant annet gjennom stipendiat/traineeordning og kurs i lagt bedriftsbesøk.

Generelt kan kandidater med meierifaglig studieretning gå rett i produksjon. Åskandidater, i motsetning til de med biologi/kjemi - bakgrunn fra Universitet, kan det teknologiske/tekniske i tillegg til at de kan den nødvendige kjemien og biologien.

Anne Siri Høiland, leder av TINE FoU Senter, avd,
Sikker og Effektiv produksjon

På rådgivningssiden rekrutterer TINE kandidater både fra HiNT (Høgskolen i Nord-Trøndelag) og fra NLH. Det er en økende tendens til å ansette sivilagronomer framfor høgskolekandidater:

Endringen i rekrutteringen skyldes endringer i rådgivningstjenesten. Det kreves i dag tyngre kompetanse enn tidligere. Den får vi fra Ås fordi kandidatene derifra får den grunnleggende biologiforståelsen. Derfor er det ikke konkrete svakheter å peke på ved utdanningen ved NLH. Den tilfredsstillende kravene, og kandidatene har den faglige tyngde man etterspør.

Tone Roalkvam, leder Tine produsentrådgivning

Landkreditt fornøyd med landbruksøkonomenes kunnskap om gårdsdrift...

Det eksisterer et gap mellom bakgrunn og hva arbeidsoppgavene består i hos Landkreditt. Ifølge Langkreditt er dette et gap som ikke er til å unngå, og det legges alltid inn en opplæringspakke for nyansatte. Hos Landkreditt rekrutteres kandidater både fra Ås og BI/Handelshøyskolen i Bergen. Dette tilfanget sikrer både den landbruksfaglige og markedsfokuserende delen av virksomheten. Landbruksøkonomene fra NLH får med seg et annet sett av verdier i følge Landkreditt enn hva BI-kandidater gjør, noe Landkreditt ser som en viktig styrke. Videre må man kjenne til hva det betyr å drive en gård når man skal vurdere lånetilsagn:

Å sette sammen et miljø med både NLH- og BI/NHH økonomer er viktig. For oss er den landbruksfaglige biten viktig, man må forstå bonden og kunne sette seg inn i næringens utfordringer. Man må forstå at den økonomiske driften på en gård ikke nødvendigvis bare er knyttet til størst mulig overskudd, men at bonden kan ha andre verdier og mål for driften. Det er nødvendig å kunne snakke samme språk. Samtidig har nok BI/NHH økonomene en bredere markedsmessig bakgrunn som også er viktig å ha med.

Ole Andreas Kvilesjø, Banksjef landbruk, Landkreditt

Nødvendigheten av å forstå de mer forretningsmessige og markedsmessige forhold kommer vi tilbake til i neste kapittel. Hos Landkreditt er man imidlertid svært bevisst den styrken dagens NLH - kandidater har gjennom en verdiforankring som gir en forståelse av at det er flere dimensjoner enn bunnlinja som betyr noe i vurderingene.

...mens andre organisasjoner ser klare mangler hos NVH- og NLH-kandidater

I andre organisasjoner ser man derimot at egen erfaring og kunnskap om bondens hverdag skulle vært bedre hos kandidatene. Da er det viktig å merke seg at disse refererer til kandidater med andre fagretninger enn landbruksøkonomi.

Hos GENO er det ikke et problem med mangel på praktisk erfaring blant egne ansatte. De er vel kvalifiserte og spisskompetente til deres arbeid (flere med doktorgrad). Imidlertid opplever GENO gjennom den brede kontakten ute, at det er svakheter ved veterinærutdanningen. GENO etterlyser mer praksis (klinisk trening) i løpet av veterinærstudiet, og ikke minst mer generell praksis fra og kunnskap om næringen. GENO er bekymret for at det skal bli et større gap mellom den ordinære utdanningen på den ene siden der kandidatene går ut i ulike jobber (departementene) som møter GENO "der ute", og egne ansatte hos GENO med tung doktorgradsbakgrunn på den andre siden. Den største bekymringen er imidlertid knyttet til den praktiske erfaringen:

.....Det er viktig med praktisk erfaring og der stiller kanskje veterinærkandidatene noe svakt fordi utdanningen er teoretisk og praktisk veldig begrenset eller spisset. Mens virkeligheten ute er mer variert og ikke full av en bestemt bakterieflora og annet man er spesialisert på.

Torstein Steine, GENO, avdeling Ås

Videre er det viktig at kandidatene kjenner til næringens rammebetingelser, landbruksorganisasjonene (samvirkeorganiseringen og hva som ligger bak den), og hvilke aktører som er i næringen.

...Veterinærene skal jo virke i dette systemet..

Elisabeth Kommisrud, Leder FoU-avdelingen, GENO

En helt annen praktisk kunnskap er den spesifikke veterinærkliniske, for eksempel i reproduksjonsarbeidet hos storfe:

Det er viktig med klinisk/praktisk erfaring og vedlikehold i reproduksjonsarbeidet (bl.a. drektighetskontroll, undersøkelser mht syklus/omløpstid/sykdommer). Det er en veldig viktig jobb, men her er det stor variasjon mellom kandidatene. Studentene bør ha mer praksis i studiet og gjentagende praksis etterpå. Det er nødvendig å holde ved like fingerspitzgefühl i dette arbeidet.

Elisabeth Kommisrud, Leder FoU-avdelingen, GENO

Den kliniske kunnskapen henger også sammen med det generelle behovet for rådgivning. Kandidatene må selvsagt ha sykdomslære og andre grunnleggende kunnskap i bunn, slik som det er i dag. Men mer konkret praksis og generell erfaring er nødvendig med den økende rådgiverrollen som veterinærene har fått, i følge GENO.

Norsvin peker også på betydningen av praksis og kunnskap om besetningsanalyse hos veterinærene. Rådgiverfunksjonen er blitt stadig viktigere framfor den kurative som veterinærene fremdeles utdannes til:

I dag er ikke lenger den kurative delen så stor del av arbeidet. Med god dyrehelse og stadig mindre sjukdom, er veterinærens viktigste jobb å være en god rådgiver overfor bonden, og drive god helsetjeneste. Det vil si drive mer forebyggende helsearbeid og mindre kurativt. Veterinærutdanningen henger etter. Veterinærene må forstå hva som er viktig i dagens situasjon og oppfatte seg som rådgivere. Derfor må de også forstå og kommunisere med bonden, og vite hva han/hun snakker om. I dag er det rent medisinske bra, styrken i dag er en bred biologisk og anatomisk utdanning. Svakheten er at man kan mye om individer og mindre om flokk.

Direktør Harald Gjein, Norsvin

Med god dyrehelse blir det lite behandling av enkeltdyr, særlig gjelder dette innenfor svineproduksjon. Flokkbehandling og det å kunne analysere en besetning, er svært viktig. *Veterinærene er krumtappen innenfor dyrehelsen* i følge Norsvin. Veterinærforeningen holder etterutdanningskurs i regi av Norsvin. Det er ikke et rent fagkurs, men om hvordan man skal fungere som rådgiver overfor besetninger.

Rådgiverfunksjonen er blitt viktigere enn tidligere samtidig som kandidatenes praksis er dårligere enn før. Det skyldes at færre har bakgrunn fra egen gård med husdyrproduksjon, bortfall av praksiskrav på studiet, og at stadig flere velger bort produksjonsdyr til fordel for hest og andre selskapsdyr.

Norges Skogeierforbund og Felleskjøpet Øst Vest har på ulike måter erfaring med at kandidatene fra NLH kan mye teori og fagkunnskap, men desto mindre om ”hva som foregår der ute”. Ut fra ulikt ståsted og rekruttering fra ulike miljøer ved NLH, er deres oppfatning at kandidatene i for liten grad er opplært i å tenke på at landbruksnæringen operer ute i en virkelighet som økonomisk kan være tøff (se kapittel 5) og som forandrer seg fort.

Skognæringen er en internasjonal virksomhet som må forholde seg til endringer og rammevilkår like mye internasjonalt som nasjonalt. I følge Norges Skogeierforbund gis det ingen tilfredsstillende plattform i studiet for å forstå hvordan ulike aktører opptrer og bestemmer rammene for skognæringen. Store internasjonale markedsaktører har konkret innflytelse på forvaltningen av skogressursene, også i Norge. Dette er eksempel på hvilke forhold næringen opererer innenfor, og som man må ha en forståelse for i analysen av god skogforvaltning. Et svar på lite kunnskap på feltet har blant annet vært at næringen selv har kommet med en rapport blant annet beregnet på undervisningsformål (Sanness 2003).

Felleskjøpet på sin side hevder at NLH-kandidater har for lite praktisk erfaring i forhold til den rådgiverrollen de skal ha overfor bonden. Det er avgjørende å forstå og kommunisere med bonden. Fellesskjøpet ser *alltid* etter kandidater med praktisk erfaring ved siden av; om de er fra gård selv, har arbeidet som avløser eller lignende. Fagbakgrunnen er imidlertid også

viktig, og en bonde i dag kan mer enn tidligere og krever en god rådgiver. Bakgrunnen fra Ås er derfor den beste i den sammenheng, men:

Vi vektlegger praktisk tilnærming så mye at HiNT kan være mer aktuell å rekruttere fra pga større vektlegging av det praktiske når det gjelder rådgiverstillinger.

Karin Røhne, Produksjef FKØV

Norsk Kjøtt på sin side, viser til for lite praktisk erfaring på det tekniske. Kandidatene kan for lite på det kjøtt-tekniske området. Samtidig er det en fordel om kandidatene har erfaring fra produksjonen på ”gølv”¹, da mange går raskt inn i lederstillinger. Som representant for næringsmiddelindustrien er derfor Norsk Kjøtt først og fremst opptatt av det industrielle (fra ”gølv” og oppover i produksjonssystemet), men det påpekes likevel at det er viktig å ha det rent næringsmiddelfaglige i bunn. Det er viktig med råvarekunnskap, og på næringsmiddelfag ved NLH er den god. Men ifølge direktør Tor Arne Ruud ved Fagsenteret for kjøtt¹, kunne kandidatene med fordel hatt mer grunnleggende kjøtt-teknologisk bakgrunn fra NLH. Kravet til det kjøtt-teknologiske og til mer industriprosesskunnskap vil bare øke i årene som kommer.

Videre ser også Norsk Kjøtt mangler ved veterinærenes rolleforståelse jmf GENO og Norsvin. Basert på deres virksomhet er det også ønske om at NVH - kandidatene får bedre kompetanse knyttet til dyreadferd, bedøving og avliving på den ene siden og hygiene/mattrygghet på den andre siden (for eksempel sammenhengen mellom fag og praksis).

Bondelaget og Landbrukets forsøksringer har i all hovedsak kontakt med primærjordbruket og det er en entydig oppfatning om at frafall av praksisfaget ytterligere har svekket kandidatenes kjennskap til landbruk og gårdsdrift.

Forsøksringene er mer spesifikke enn Bondelaget mht til mangel på praksis. De rapporterer om for lite kunnskap om siste nytt på fagfeltet og det som foregår internasjonalt på den ene siden og for lite praktisk erfaring på den andre siden. Det etterlyses at NLH-kandidaten kjenner til det praktiske ved planteproduksjonen for å fungere som en god rådgiver for bonden.

---

¹ Fagsenteret for kjøtt er i denne sammenheng inkludert i Gilde Norsk Kjøtts tall og uttalelser.

5 Mangler forståelse for markedet

I denne undersøkelsen er det en todeling blant organisasjonene når det gjelder å operere i et marked på den ene siden, og være mer fag-og forskningsrettet på den andre siden.

Landkreditt, Felleskjøpet og Norsk Kjøtt og delvis Norges Skogeierforbund er representanter for det første, mens GENO og Norsvin er representanter for det siste. TINE fokuserer i begge retninger. Denne oppdelingen reflekteres i hva slags kompetanse organisasjonene opplever at kandidatene mangler.

For organisasjonene som opererer som markedsaktører er det, ved siden av det landbruksfaglige, viktig at kandidatene har forståelse for

- økonomistyring.
- salg og markedsføring
- organisasjonsteori og ledelse

Økonomistyring vil først og fremst si at man kan forstå et regnskap. I Landkreditt betyr det at man må forstå et landbruksregnskap og dermed kunne vurdere kvaliteten på gårdsdriften. Her er kandidatene fra NLH gode, men i følge konserndirektør Oddvar Nordnes kunne de med fordel ha lært mer finansakrobatikk og markedsføring i løpet av studiet. For Felleskjøpet, skogeierforeningene og Norsk Kjøtt er det viktig at man kan lese og forstå budsjett og regnskap vedrørende eget selskap. Heri ligger at man har en forståelse for at det er noen økonomiske rammer som virksomheten er tvunget til å drive innenfor. Det betyr at økonomiske avveininger må tas med i de faglige vurderingene. Det oppleves som et problem at man ikke trenes i dette i løpet av studiet. Flere av informantene fortalte at de selv har skaffet seg nødvendig kunnskap fra BI etter utdanningen ved NLH, deriblant Torleif Terum i landets største skogeierforening:

Det vi trenger som driver en bedrift er mer kunnskap om økonomi og rutiner. Først og fremst kjennskap til bedriftsregnskap, og hvordan man setter det opp og analyserer dette. Her kan ikke kandidater fra Ås nok. I utdanningen virker det som om de økologiske verdiene settes lite opp mot økonomiske hensyn. I skolesituasjonen har en ikke presset på den avveiningen, men dette får man i møtet med en virksomhet som hele tiden må operere innenfor økonomiske rammer.

Torleif Terum, personalsjef, Viken skogeierforening

For skognæringen har fokuset på miljø gått utover betydningen av å fokusere på økonomi i en tøff hverdag. Også fra Norges skogeierforbund sentralt er det en viss fortvilelse over hvordan miljøfokuset har blitt framstilt både nasjonalt og internasjonalt fra enkelte markedsaktører og i media. Det blir å begynne i gal ende å fremstille det tradisjonelle familieskogbruket man har i Norge som et økologisk og miljømessig problem. Det oppleves som beklagelig at et unyansert syn på hva som skaper miljøproblemer i skogsdriften og en rekke udokumenterte påstander også preger de som kommer ut i forvaltningen. I møte med offentlige myndigheter er det et

problem for skogeierforeningene at det fokuseres på miljø framfor (og som noe som kommer i konflikt med) næringens rolle som verdiskaper.

For Felleskjøpet er konsekvensene av manglende fokus på økonomi at nyutdannede kandidater må ha mye opplæring.

Ås-kandidatene har bare fokus på ernæring og hva som er riktig fôring i forhold til optimalt utbytte i den andre enden. Vi må kunne dokumentere de økonomiske fordelene og ulempene ved fôringen, ikke bare hva som er helt optimalt i forhold til vekst, levealder og hva dyret gir i kjøtt/melk.... Ås-kandidaten må kunne bedømme hva dette gjør med dekningsbidraget for bonden. Hvis man fôrer feil, blir det et økonomisk tap for bonden.

Karin Røhne, produksjef, Felleskjøpet Øst Vest

Bortsett fra generelt mer markedsøkonomi er det også nødvendig i følge Felleskjøpet Øst Vest å integrere økonomi for eksempel i (opplæring av) fôrplaner. Norsk Kjøtt ser betydningen av å forstå at man driver en kommersiell virksomhet, men den faglige bakgrunnen fra NLH vurderes som svært viktig og at økonomistyringen blir ivaretatt ved å ha ansatte med ulik bakgrunn:

Kandidatene trenger også mer økonomikunnskap, de kunne med fordel fått en liten dose mer av det, ellers er det slik at "blårussen" holder dem i nakkeskinnet.

Egil Sørflaten, FoU-koordinator, Norsk Kjøtt

Generelt blir det framhevet fra disse organisasjonene at de lever under et salgsregime som også fordrer kunnskap om markedsføring. Dette oppleves av de fleste som en svakhet ved NLH-utdanningen. Gjennom utdanningen får man ikke noen bevissthet om og trening i markedsføring.

En tredje utfordring som gjelder de ulike organisasjonene uansett virksomhet, er kunnskap om *organisasjon og ledelse*. Dette etterspørres like mye hos GENO som hos Norsk Kjøtt og Landkreditt. Norsk Kjøtt vektla spesielt betydningen av kunnskap om *prosjektstyring* og samarbeid på tvers gjennom prosjektarbeid. Dette mangler både ved NLH og NVH ifølge Norsk kjøtt. Videre fordrer rådgiverfunksjonen som alle disse bedriftene har mer og mer av, at man kan kommunisere med andre. Det betyr ikke bare å kunne bondens språk, men også at man er i stand til å formidle gjennom foredrag. Hos Landbruks forsøksringer og i Norges Skogeierforbund ble erfaring fra utlandet framhevet som spesielt viktig. For det første betydningen av å tilegne seg nødvendig kunnskap, som i noen tilfeller man må til utlandet for å få. For det andre er språkkunnskapene alene et argument i seg selv når man opererer i et internasjonalt marked (skog) eller er avhengig av faglig oppdatering fra utlandet (en del planteproduksjon).

6 For lite statistikk-kunnskaper

På den ene siden er den økonomiske og markedsmessige delen for svak. Samtidig kommer det et motsatt signal fra den samme næringen om at de forskningsfaglige kunnskapene er for svake.

GENO og Norsvin, som begge er bioteknologibedrifter, hevder at statistikk- og matematikk-kompetansen burde vært bedre. Noe av dette skyldes den generelle trenden med svakere matematikk-kunnskaper nedover i skolesystemet. Videre er det en utfordring å koble statistikk og matematikk-kunnskapen til biologi (avlsstatistikk). I følge Olav Eik-Nes ved Norsvin og datterselskapet Geninova, er det faktisk enklere å tilegne seg biologi på statistikk-grunlaget enn å tilegne seg statistikk oppå biologiutdanningen. Framover kan dette bety at biologer fra Universitetet kan bli foretrukket framfor NLH-kandidater. Samtidig er det viktig å ha både gode biologer og statistikere. I løsning av problemstillinger må disse jobbe sammen. Det er ikke noe poeng at statistikere skal tilegne seg biologisk dybdekunnskap, like lite som biologer skal tilegne seg statistisk dybdekunnskap. Det må komme som etterutdanning på toppen av hovedutdannelsen - spesialisering, f.eks. i forbindelse med doktorgradsarbeid.

GENO ser at kandidater fra NLH har bedre statistikk-kunnskaper enn kandidater fra NVH, som med fordel skulle hatt større statistikkforståelse. En bedre forskningsfaglig plattform i studiet ville gjort det lettere å gå videre med doktorgrad. Videre vil en bedre statistikkforståelse gjøre det lettere både å tolke besetningstall og sette seg inn i nye problemfelt. Men like viktig er det i følge GENO at et bedre statistikk - grunnlag henger sammen med en større vitenskapelig forståelse generelt. Mer kunnskap på dette området øker evnen til å forholde seg kritisk til lesning av forskningsresultater. Dette er viktig i ervervelse av ny kunnskap, som man er avhengig av uansett hvor kandidatene skal arbeide.

Behovet for bedre statistikk-kunnskap hos NVH - kandidater gjelder også i Norsk Kjøtt. Det er ønskelig at studentene får grunnleggende statistikk-kunnskap i forhold til f.eks. risikoberegning ved sykdomsutbredelser og effekt av tiltak. Norsk kjøtt, i likhet med Geno og Norsvin, er ikke tilfreds med hva kandidatene får med seg av vitenskapelig forståelse og metode. Én grunn til dette er at NVH har ikke det samme kurstilbudet innen statistikk som NLH har.

Imidlertid ser Norsk Kjøtt at statistikk-kunnskapene også kunne vært bedre ivaretatt på næringsmiddelfag ved NLH, som de for øvrig mener holder bra faglig basisnivå. Kombinasjonen man har av råvarekunnskap og statistikk er unik ved NLH. Utfordringen er primært å motivere studentene på næringsmiddelfag til å velge mer statistikk for å kunne forstå og benytte statistisk prosess i framtidig arbeid. Aktuelle bruksområder er alt fra forsøksvirksomhet til prognoseberegninger. *NLH har i følge Norsk Kjøtt de nødvendige statistikk-kursene, men uten forståelse for betydningen av disse, blir de valgt bort av næringsmiddelfagstudentene.*

Ringledere i Landbrukets forsøksringer på sin side er bekymret for at undervisningen ved NLH ikke er basert på hva som skjer på forskningsfronten. Det er mye forskning, særlig innen drivhusproduksjon, som foregår internasjonalt som man i Norge er nødt til å tilegne seg. Kandidatene fra NLH gir inntrykk av å ikke være oppdatert faglig. Her har NLH et stort ansvar i følge representanter for ringledere i LFR.

7 utfordringer til høyskolene

I forbindelse med kvalitetsreformen har utdanningen på NLH og NVH vært, og er fremdeles under omlegging. Konsekvensene av disse endringene er for tidlig å si noe om.

Praktisk kunnskap

Imidlertid er det ett forhold som åpenbart ikke blir noe bedre framover sett fra landbruksnæringens side. Det er mangelen på praktisk erfaring og kjennskap til landbruket hos kandidatene. Her står landbruket overfor store utfordringer. *Dersom* NVH og NLH også i framtiden skal ha rollen som leverandør av fagkompetanse til landbruket, er dette en stor utfordring til høyskolene. Mangel på praksis er mer resultat av strukturendringer i samfunnet og endret rekrutteringsbase enn at utdanningen er endret. Innenfor de ulike fagretningene ved NLH er det først og fremst behov for praksis generelt, og i mindre grad til linjefaget spesielt. Veterinærutdanningen derimot bør styrkes både når det gjelder praksis og landbrukskompetanse generelt og på den kliniske delen spesielt.

De fleste organisasjonene påpeker at problemet på høyskolene er *mangel på endring i innholdet i undervisningen (ikke organiseringen), og tilpasninger til endringer i samfunnet. Det gjelder praksisen på den ene siden og den tøffe markedssituasjonen på den andre siden.*

Forskerrekruttering

Helt generelt vet vi at forskningsbasert undervisning og et tungt faglig miljø sikrer kvaliteten på utdanningen. Derfor er det viktig å sikre rekruttering til forskning ved høyskolene. TINE er bekymret for forskerrekrutteringen innen de tradisjonelle produksjonsfagene. TINE og Norsk Kjøtt er sammen med Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap (IHA) i ferd med å utrede en erfaringsbasert mastergrad. Dette er motivert ut fra behovet for å sikre et høyt faglig nivå ved institusjonen og framtidig rekruttering. Gjennom sitt nære samarbeid med IHA og Institutt for næringsmiddelfag, har TINE opplevd at sårbarheten er stor. Det er ofte de samme personene som er ressurspersoner for TINE i ulike sammenhenger. I det fruktbare samarbeidet som eksisterer i dag og med det planlagte mastergradsopplegget, tappes dermed NLH for ressurser. Derfor er det avgjørende for alle parter å sikre forskerrekrutteringen i følge representanter i TINE.

GENO (avdeling Ås) sier at det er et lite reservoar å ta av mht til rekruttering til forskerjobber hos dem, men foreløpig får de tak i nok forskerkandidater. Det er et lite og sårbart miljø som må styrkes dersom man skal sikre seg forskerkandidater i årene som kommer.

Betydningen av å kunne kommunisere

I sammenheng med hvor viktig rådgiverfunksjonen er hos kandidatene, ble kommunikasjon trukket fram som et nøkkelbegrep av flere informanter. I organisasjonene ser de en svakhet i

at dette ikke legges inn som et fag eller praktisk del av andre fag, når de fleste nettopp vil være avhengig av en god kommunikasjon i jobben de skal gjøre.

Kombinere eller bli gode på alt?

Representantene for de organisasjonene som i størst grad savnet mer ”BI-bakgrunn” hos kandidatene var samtidig opptatt av at dette ikke burde være et nytt område for NLH, men derimot at man kunne ha et samarbeid med for eksempel BI. Hos Landkreditt er de opptatt av at NLH styrker det de er gode på, og ikke forsøke å bygge opp noe som i dag fungerer bra ved BI og NHH. Derfor ville *samarbeidskurs* eller andre former for samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene være en god modell for at NLH –kandidater skal få mer kunnskap om forretningsvirksomhet.

Hos Felleskjøpet Øst Vest ser de betydningen av å ha et tungt faglig miljø, men hevder at dette ikke trenger å gjelde alle fagretningene. Det er langt flere som går ut i virksomheter som fordrer praktisk og økonomisk tilnærming enn de som går videre med forskningsrelatert arbeid. *Valgfrihet* med ulike linjevalg kunne derfor være mer hensiktsmessig i forhold til den kompetansen som mange har bruk for i arbeidslivet.

Man kunne kanskje kutte 20 vekter med matte og vitenskapsteori, og i stedet fått inn med fag man trenger ute i næringen/markedet generelt? Dette kunne være i form av mer valgfrihet og muligheten for å kombinere med mer fag på BI.

Karin Røhne, produsksjef Felleskjøpet Øst/Vest

Høyskolene skal derfor fortsette å bygge videre på det de er gode på, men det er i følge landbruksnæringen nødvendig å gi studentene innblikk i mer markedsrelaterte fag på den ene siden og styrke den praktiske innsikten på den andre siden. Den første utfordringen lar seg løse gjennom ulike modeller for samarbeid med andre institusjoner. Den andre utfordringen er langt vanskeligere å møte fordi den er mer knyttet til strukturendringer både i landbruket og samfunnet. Innbakte praksisordninger i studiet og synliggjøring av næringen er en forutsetning for å få kvalifiserte kandidater til næringen i årene framover. Det betyr blant annet at ”landbruk” ikke skal tones ned, men tvert imot framheves som kjennetegnet ved utdanningsinstitusjonen på Ås.

En annen type samarbeid er det som TINE og Norsk Kjøtt har sammen med Institutt for husdyrfag og SEVU (Senter for etter- og videreutdanning), der man utreder en erfaringsbasert mastergrad. Her skal man imidlertid trekke inn veiledere fra NLH som allerede brukes av TINE, noe som betyr at fagmiljøet presses enda mer ved enkelte fag på NLH. Dette bekymrer TINE.

En tredje form for samarbeid med andre institusjoner kan være på bakgrunn av det arbeidet som gjort for å lage ”et nordisk forsknings- og utdannelsesrom for jord- og skogbruk” i regi av Nordisk Ministerråd (Se kapittel 2). Spesielt innenfor plantefag vil det være en god utnyttelse av ressurser. Samtidig vil det kunne styrke kompetansen hos

kandidatene dersom enkelte fag kan studeres ved andre nordiske institusjoner med spesiell kompetanse innenfor bestemte fagfelt.

Framtidig rekruttering til næringen

Hvordan rekrutteringen til næringen vil bli om 10-15 år avhenger av flere forhold, men først og fremst endringer i :

1. rammevilkårene for næringen
2. kompetansekravene og virksomheten innenfor næringen
3. innholdet i utdanningen ved NVH og NLH
4. bakgrunn, fokus og interesser hos studentene

Alle disse forholdene vil gjenspeile generelle samfunnsendringer framover. I foreliggende rapport har vi konsentrert oss om punktene 2 og 3 og hvordan det er sammenheng mellom hva næringen trenger og hva høyskolene kan gi. De forhold som påpekes av næringen som svakheter i høyskolesystemet i dag, vurderer de fleste som stadig større utfordringer om 10 – 15 år. Foruten å tilpasse utdanningen til kravene i næringen, vil det framover bli enda viktigere enn det har vært til nå, å synliggjøre seg overfor miljøet på høyskolene.

Rekruttering til organisasjonene er avhengig av utsikter for framtidig jobbmuligheter. Det er en av grunnene til at man har revitalisert stipendiat/trainee-ordningen i TINE. Til sammen har TINE i dag 6 – 8 kandidater ute i organisasjonen som stort sett får tilbud om jobb etterpå. Målet er, i følge Anne Siri Høiland, å ha minst én stipendiat i hver region. Dette er en praktisk inngang til jobb i TINE. En annen måte og sikre rekruttering for TINEs del har vært å støtte opp under den meieritekniske utdanningen ved NLH ved å hele tiden etterspørre kandidater (noen få og minste én i året) for å hindre at denne retningen blir lagt ned. For øvrig er TINE som organisasjon svært fornøyd med det faglige nivået på kandidater fra NLH og tror at deres framtidige behov vil sikres gjennom det interaktive samarbeidet TINE har med høyskolen, blant annet gjennom allianseavtalen og oppbyggingen av biobanken. Ved hele tiden å være i dialog sikres TINEs egne behov.

Imidlertid vedkjenner TINE, på sammen måte som de andre organisasjonene, at det er en *utfordring å gjøre seg synlig på høyskolene*. I valg av linjer er det for eksempel viktig at studenter har meieriteknologi som førsteprioritet, og ikke at det er et fag med studenter som ender der fordi de ikke fikk førstevalget sitt. Selv om den faglige tyngden hos NLH og NVH er udiskutabel sett ut fra TINEs kompetansebehov, vil linjevalgene og fokus hos studentene få konsekvenser for rekrutteringen:

...dersom trenden mot mindre produksjonsrettete fag fortsetter og man får kandidater med bare selskapsdyr som bakgrunn, vil man nok foretrekke kandidater fra HiNT (Høgskolen i Nord Trøndelag). ... Vi ser at NLH beveger seg bort fra selve landbruksnæringen, det vil si produksjonsretninger og de tradisjonelle fagområdene som husdyrfag og meieriteknikk.

Det vil jo bli en utfordring å se dette i sammenheng med arbeidslivet; hvor er det man ser for seg at disse kandidatene (for eksempel med faget etologi) skal havne etterpå....?

Tone Roalkvam, Leder TINE produsentrådgivning

Norsk Kjøtt og Felleskjøpet mener også at organisasjonene selv må være mer synlig på høyskolene. Norsk Kjøtt ser at de selv har et ansvar for å markedsføre kjøttfaget overfor studenten, og bransjen må tilby praksisplasser og påvirke NLH/NVH til å legge opp til mer praksis i utdanningsløpet.

Imidlertid ser det ut til at Felleskjøpet, sammen med Norsvin, er mer pessimistiske i synet på framtidig rekruttering og kompetanse fra høyskolene enn hva de største organisasjonene er. I Felleskjøpet er de bevisst den faglige tyngden som NLH - kandidatene har, men kravene til praktisk erfaring og kunnskap om bondens hverdag er så store at de ser at det framover kan bli en avveining der kandidatene fra HiNT vil foretrekkes til tross for behovet for faglig tyngde.

Norsvin på sin side sier at dersom ikke veterinærutdanningen i større grad tilpasser seg den rådgiverrollen som veterinærer i stadig større grad får, ser Norsvin for seg en situasjon der de selv ansetter 8-10 veterinærer som "spisses" til det behovet som landets svineprodusenter har, og dermed ikke lenger gjør seg avhengig av et veterinærkorps ute i distriktene slik det er i dag.

8 Oppsummering

I denne rapporten har vi forsøkt å svare på hvorvidt det foreligger et gap mellom dagens kandidater og ”den ideelle” kandidat sett fra næringens side. Innledningsvis hadde vi tre spørsmål vedrørende et mulig kompetansegap som dannet utgangspunkt for samtalen med organisasjonene. Med utgangspunkt i disse kan vi oppsummere følgende:

1. Har dagens kandidater fra NLH og NVH den ønskede kunnskap/kompetanse for å tilfredsstille det behovet organisasjonene har i dag?
  - Kandidatene har uansett bakgrunn (linjevalg) en god faglig tyngde.
  - Kandidatene mangler nødvendig praktisk erfaring og generell kunnskap om gårdsdrift og landbruket generelt. Dette merkes særlig i rådgiverrollen overfor bonden.
  - Kandidatene får ingen trening i og bevissthet om avveininger mellom de miljømessige eller rent faglige dimensjonene på den ene siden, og de økonomiske rammene man tvinges til å arbeide innenfor på den andre siden.
  - Kandidatene kan for lite om økonomistyring til å gå rett inn i næringsvirksomhet.
  - I enkelte organisasjoner etterspørres mer forskningsfaglig ballast i studiet.
2. Har dagens kandidater fra NLH og NVH den ønskede kunnskap/kompetanse for å tilfredsstille det behovet organisasjonene ser i framtida (10 – 15 år)?
  - Den faglige tyngden vil fortsatt være god, men man må sikre oppdatering av kunnskap. Det gjelder særlig innen planteproduksjon og genetikk.
  - Dagens svakheter med manglende praksis og lite økonomisk kompetanse, vil forsterkes i årene framover. Det samme gjelder den manglende treningen i å avveie fag og økonomi.
  - Utviklingen innen bioteknologi er rask, og suksessen innen samvirke-organisasjonene på dette området er basert på en faglig ballast i bunn. Hvis ikke den styrkes i årene framover, vil rekrutteringen foregå fra andre institusjoner.
3. Hva består eventuelt et kunnskaps/kompetansespråk i og hvordan kan dette eventuelt tettes? (Endringer i grunnutdanning, spesialisering, etter-/videreutdanning.)
  - Praksisbehovet kan løses ved å legge inn mer praksis i studiet, eventuelt gjeninnføre praksiskrav i forkant av studiet.
  - Manglende økonomikunnskap kan med fordel kombineres med kurs ved BI/HHB. Samarbeid mellom institusjonene er mer ressurs sparende og gjør det mulig å satse videre på det man er god på ved NLH.
  - Det bør legges opp til flere valgmuligheter etter en viss grunninnføring, slik at de som ønsker å arbeide mer forskningsrettet får styrket de delene av fagene. Mens kandidater som ser for seg en mer praktisk rettet jobb, får mulighet til å gå mer i

bredden faglig ved høyskolene (ikke låses til en linje gjennom studiet) og eventuelt med kurs fra andres institusjoner.

- Etterutdanning er en annen modell og kan med fordel brukes framover overfor kandidater som i dag er ferdige.

Slik vi har sett i rapporten har det vært mest fokus på dagens situasjon framfor hva som vil være situasjonen framover. Det skyldes en generell oppfatning om at de problemene man ser i dag ikke vil avløses av andre utfordringer, men snarere vil komme til å forsterke seg i årene som kommer.

Avslutning

Avslutningsvis er det imidlertid viktig å minne om den iboende motsetning det er å opprettholde tunge faglige utdanningsinstitusjoner som NLH og NVH, med en vitenskapelig tilnærming til problemstillinger, samtidig som institusjonene skal utdanne kandidater som skal gå inn i konkret næringsvirksomhet. Dette er en motsetning man må leve med. Imidlertid er det viktig å være oppmerksom på faren for at avstanden mellom hva institusjonene kan gi og hva næringen trenger, vil bli større framover dersom det ikke gjøres noen grep. I den senere tid er inntrykket heller at man har gjort noen grep som har ført til at denne avstanden er blitt større og ikke mindre.

Referanser og liste over informanter

Sanness, B. 2003. *Fokus på skog og miljø. Markedsaktørenes innflytelse på forvaltningen av skogressursene på 90-tallet*. Norges Skogeierforbund, Oslo

Landbruksdepartementet/Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet. 2001. *Forskning og relevant høyere utdanning på landbrukssektoren*. Evalueringsrapport av ”Carlsson-utvalget”.

Norsk institutt for studier av forskning og utdanning. 2003. *Kandidatundersøkelsen 2003* (<http://www.nifu.no/kandidat/kandund2003/startside2003.html>)

Nordisk Ministerråd. 2002. Et nordisk forsknings- og utdannelsesrom for jord- og skogbruk. *TemaNord 2002:546*. Nordisk ministerråd, København.

Rapporten er i hovedsak basert på samtaler med følgende personer:

- Felleskjøpet Øst Vest: Geir Langseth, markedssjef
Karin Røhne, produksjef
- GENO: Elisabeth Kommisrud, Leder av FoU-avdelingen, Hamar
Torstein Steine, avdelingsleder avl, Genos avd ved Institutt for husdyrfag, NLH.
- Landbrukets forsøksringer: Tone Budde Erichsen, organisasjonskonsulent i sekretariatet, samt flere ledere for de enkelte ringene.
- Landkreditt: Oddvar Nordnes, konserndirektør
Ole Andreas Kvilesjø, banksjef landbruk
- Norges Bondelag: Solveig Skogs, sjefskonsulent, organisasjonsavdelingen
Harald Velsand, organisasjonssjef
- Norges Skogeierforbund: Berit Sanness, internasjonal sjef
Torleif Nerum, personalsjef, Viken Skogeierforening
- Norsk Kjøtt: Jan-Widar Iversen, personalsjef
Egil Sørflaten, FoU-koordinator
Tor Arne Ruud, leder Fagsenteret for kjøtt
- Norsvin: Harald Gjein, adm.dir.
Peer Ola Hofmo, stasjonsveterinær/forsker
Olav Eik-Nes, leder avd Avl og Semin. Daglig leder for Geninova
- TINE: Anne Siri Høiland, leder av TINE FoU Senter,
Avd. Sikker og Effektiv produksjon
Hanne Refsholt, konserndirektør
Tone Roalkvam, leder Senter for produsentrådgivning

Veteriærforeningen, NaFo og opptakskontoret ved NLH er også blitt kontaktet.

Landbrukets **Utredningskontor**

Schweigaardsgt. 34C
Pb 9347 Grønland
N-0135 OSLO
Tlf: 22 05 47 00
Fax: 22 17 23 11
E-post: lu@landsam.com
<http://www.utredningskontoret.no>